

Fuchs Livia

Egy évszázad táncművészete

Ez a kötet az alcímében jelzett célt tűzte ki maga elé: bevezetést kíván nyújtani a táncművészet 20. századi történetét alakító legfontosabb folyamatokba. Az újítások láncolatának abba a nem lankadó sorozatába, amelynek során a színpadi tánc minden összetevője időről-időre megkérdőjeleződött vagy átértékelődött. A kilenc fejezet ezért azt a folyamatot vázolja fel, ahogyan a századfordulótól – szinte évtizedenként – felbukkanó újabb és újabb szempontok és megközelítések át-, meg átformálták a színpadi táncról korábban kialakult, és már széles körben elfogadott gondolkodásmódot. Azért csupán vázolja, mert egy tánc történéssz már tárgyának sajátossága miatt sem törekedhet a teljességre.

A tánc történeti vizsgálódásból ugyanis egészen a 20. század utolsó harmadáig az elsődleges források, maguk a tánc műalkotások jobbára hiányoztak – vagy csak korlátozottan álltak rendelkezésre –, hiszen a színházi előadás csakis az éppen jelen lévő nézők számára létezik. Így a tánc múltjának rekonstruálását egészen a 20. század utolsó harmadáig, a videó technika elterjedéséig, főként a másodlagos források, a tánc műalkotások dokumentációja szolgáltatta. Valamint az a sok tízezer kilométernyi utazás, amelyet minden tánc történéssznek meg kellett tennie, ha meg akarta ismerni az újabb alkotásokat, irányzatokat, koreográfusi életműveket, előadói interpretációkat, hacsak nem volt olyan szerencsés helyzetben, hogy maga a táncvilág jött el hozzá rendszeres vendégjátékok formájában. A 20. század végére azonban gyökeresen megváltozott a helyzet, hiszen mióta a rögzítés széles körben elérhetővé vált és megjelent a digitális technika, a táncalkotások felvételei akár kereskedelmi forgalomban is, széles körben hozzáférhetőek.

Ezek az adaptációk azonban a kutató számára továbbra is csak a dokumentáció egyik formáját jelentik, hiszen a műalkotások bármilyen technikával rögzített változata soha nem azonos az élő előadással, mert csupán egyetlen interpretációt rögzít – vagy éppen egy másik művészet önálló műalkotásaként értelmezhető. Mégis, az audiovizuális rögzítés kínálta új lehetőségek forradalmasították a tánc történeti kutatásokat, mert a térben is távoli alkotások zöme így megismerhetővé vált. Az idő legyőzését, a táncmúlt jelen idejűvé tételét – hiszen csak a játszott mű, a nézők előtt újból és újból életre keltett alkotás része a tradíciónak – a nyolcvanas évektől speciális tudományos kutatások is segítették. Elindult ugyanis egy olyan rekonstrukciós hullám, amely az egy-egy műre vonatkozó összes írásos és képi dokumentum felkutatása, analízise és kiegészítése, s a még élő résztvevők és szemtanúk bevonása segítségével megkísérelte ismét a kánon részévé tenni a századelő legjelentősebb műveit – elsőként Nizsinszkij *Tavaszünnepét* –, s ezzel a legendák köréből az élő hagyományba emelni számos elveszett alkotást.

A táncmúlt teljességének megismerése azonban továbbra is illúzió, ezért ez a kötet nem törekedhet valamiféle teljességre. Csupán azt kísérli meg, hogy az európai gyökerek-

kel rendelkező autonóm színpadi tánkra összpontosítva, az ezen belül megjelenő egyre újabb nézőpontok, táncnyelvi, műfaji és kompozíciós megoldások sorára fűzze fel közel száz év tánc történetét. Ezért nem foglalkozik sem az Európán és Észak-Amerikán kívüli vagy a tánc színházi formáitól eltérő tánc kultúrákkal, sem az olyan országok táncművészetével – például a dán táncérettel –, ahol főként a tradíció őrzése, és nem az újítás határozta meg a tánc-szcénát. Ugyancsak mellőzi azoknak a régióknak – mint több dél- és kelet-európai ország – a vizsgálatát, amelyeknek tánc történetei nem gyakoroltak hatást más országok táncművészetére, mint ahogy a zenés színházakban alkalmazott táncformák változásaira sem tér ki.

A kötet címében jelzett száz év kezdete a színpadi tánc első radikális újragondolása szempontjából az 1890-es évekre esik. Ekkor indult el ugyanis a folyamat, amelynek során az európai színpadi tánc egyetlen hagyományát jelentő – és sajátos összetettsége ellenére is a színházi formákon belül önálló – balett ellenében a test kifejezési lehetőségeit kiaknázva új táncnyelvek születtek, miközben ez a több évszázados hagyomány sem maradhatott változatlan. A balett ugyanis, akár mint meghaladni és megtagadni való béklyó, akár mint bővíteni és gazdagítani érdemes tradíció, folyamatosan és rugalmasan reflektált a minden összetevőjét és határait is megkérdőjelező és újraíró törekvésekre. Ez a történetileg szervesnek tekinthető, mert a táncművészet autonómiájára soha rá nem kérdező folyamat azonban, amely a színpadi táncon, tehát a balett hagyomány mellett, ellenében és azon belül is műfajok, kompozíciós módszerek, előadási és képzési stratégiák széles választékát hozta, az 1990-es évektől megszakadni látszik.

Mióta ugyanis a hetvenes évektől a művészeti ágak – sőt, a test médiuma szempontjából a tánchoz legközelebb álló sport vagy cirkusz – közötti elhatárolódások elmosódtak, illetve mára felolvadtak, kérdésessé vált az a tradíció, amelyben a tánc műalkotások autonóm esztétikai jelenségként értelmezhetők. Ezért zárul ez a kötet azoknak a posztmodern irányzatoknak a tárgyalásával, amelyek bármilyen kritikusan is viszonyultak e hagyományhoz, mégis megőrizték a színpadi tánc tradícióihoz kötődő reflektív nézőpontjukat, míg a kilencvenes évek új, kortárs művészeti jelenségeire, amelyek többé nem tárgyalhatók e kereteken belül, már nem tér ki.

A kötet olyan olvasót feltételez, aki kíváncsi arra, milyen művészi kérdésfeltevések és válaszkísérletek előzték meg a jelenkori táncvilág burjánzó sokféleségét. Milyen normák és normaszegések, lázadások és intézményesülések, felismerések és tévutak vezettek a mára egymás mellett létező legeltérőbb irányzatok, stílusok, táncnyelvek, műfajok, alkotók és társulatok kiformalódásához. A kötet ezért egységes keretben vázolja fel a színpadi tánc szüntelen átalakulásának 20. századi történetét, függetlenül attól, hogy e folyamatokat elindító vagy alakító személyiségek a színpadi tánc melyik hagyományos területén, vagy a világ melyik országában működtek. S miután a folyamatok vizsgálatának súlypontjait mindenütt e hagyományhoz való innovatív viszony jelöli ki, a fejezetek soha nem tárgyalhatják átfogóan egyetlen ország táncéletét, egy-egy társulat vagy irányzat történetét, vagy a koreográfusok teljes pályáját.

Így az olvasó a magyar tánc kultúra jelenségeivel és személyiségeivel is nemzetközi összefüggéseibe ágyazva, és nem monografikus igényű feldolgozásban találkozik. Különösen igaz ez az utóbbi két évtized hazai törekvéseire, amelyekről könnyen elérhető és gazdag forrásanyag áll az olvasó rendelkezésére. Ezzel szemben a hazai könyvkiadásból ma is hiányoznak a tánc-szcéna múltját és jelenét feldolgozó legfontosabb szakkönyvek magyar

fordításai, ezért is kap a kötetben nagyobb teret – összhangban a valós hatástörténettel – a nemzetközi táncvilágot alakító kezdeményezések és irányzatok megvilágítása.

Az olvasó további tájékozódását a legfontosabb magyar és idegen nyelvű szakirodalomban segítheti a könyv végén található válogatott irodalomjegyzék.

(Fuchs Lívia: Száz év tánc. Bevezetés a táncművészet XX. századi történetébe, L'Harmattan Kiadó, 2007. A hiánypótló kötetre a szerzői előszó közlésével hívjuk fel olvasóink figyelmét.)

Sikátor /Dubrovnik/ (tusvázlat, 60 x 40 cm) 2004.